

Мр Добривоје Јовановић
Историјска архив

ОСНИВАЊЕ И РАД НАПРЕДНЕ СТРАНКЕ У ЈАГОДИНСКОМ И ЋУПРИЈСКОМ ОКРУГУ

Апстракт: *Једна од најзначајних странака у Србији 19. века имала је великог утицаја и у Јагодинском и Ћупријском округу. Јачањем Радилне странке она губи значај. Ради останка на власти напредњаци су прибегавали разним поступцима у политичкој борби. Због таквих поступака, нарочито оштре нападе доживели су у Ћупријском округу. Крајем 19. века већ нису представљали озбиљну политичку снагу. Покушаји обнове нису довели до јачања странке.*

Кључне речи: *Јагодински округ, Ћупријски округ, Напредна странка, Одисај народа, Милан Пироћанац.*

После два дана од формирања Радикалне странке, формиран је и скупштински одбор Напредне странке са 121 послаником. За свој програм узели су програм изнет у Виделу од 2. јануара 1880. године. Програм Напредне странке потписали су следећи посланици из Јагодинског и Ћупријског округа: Вујица Миловановић из Рибара, Вуле Поповић из Војника, Радисав Симић, Тодор Аранђеловић из Јагодине, Тодосије Стевановић из Рајинаца и Димитрије Димитријевић из Параћина.

Правила Српске напредне странке

1. Напредна странка у Србији удружује се на основу програма изнесеног у „Виделу“ освештаног у престоној беседи 4. јануара 1871. а усвојеног у богојављенској адреси народне скупштине.

2. Намера удружења напредне странке у Србији: да заједничком снагом припомогне да се овај програм учвршћује, извршује и развија тако како иште напредак садашњости и будућности српскога народа.

3. Ради тога установљује се одбор у сваком месту у Србији, где год грађани усвајају и вољни су да раде по овом програму. А у престоници српској установљује се главни одбор напредне странке.

4. Ови одбори бирају се сваке године на збору чланова странке истог краја. Кад ће бити који збор и какав ће бити састав и унутрашњи рад одбора одређује свако место према својим приликама и о томе извештава главни одбор.

5. Одбори су дужни сазивати осим годишњег збора и друге зборове странке, нарочито кад има каквих избора у месту, а и при свима важнијим питањима, било по својој побуди, било на позив главног одбора. О свему што је важније

извештавају одбори одмах главни одбор и споразумевају се преко њега са целокупном странком.

6. Главном одбору нарочито је дужност: да буде посредник заједници међу свима одборима напредне странке, да води рачуна о изјавама и обавештајима поместних одбора и да са своје стране даје обавештаје о свима појавама и питањима јавног живота.

7. У важнијим приликама сазиваће се у месту које одреди збор целокупне странке. Чланови томе збору или могу бити одасланици свих одбора или може бити општи збор свих чланова, како се кад према потреби сазив учини.

8. Чланови напредне странке, који су изабрани у народно представништво, образују особити скупштински збор напредне странке. Овај збор има сва права и дужности главног одбора. Главни одбор за време скупштинских седница улази у врсту осталих помесних одбора.

9. Да би се у свакоме случају имала на руци штампа, као најмоћније средство за одржање, учвршћивање и развитак странке и програма њеног, установљује се на акције нарочита штампарија напредне странке.

10. И да би се множила и бројна и умна снага ове странке, има она и свој лист, о коме ће се старати удруженом снагом и да буде достојно уређиван и са буде довољно распрострањен. О администрацији листа, као и о штампарији, водиће бригу одбор изабран акционарима штампарије напредне странке. А о редакцији листа водиће бригу пододбор главног одбора.

11. У сваком одбору за све чланове свога краја држи се тачан списак. Примање нових чланова врши се само са пристанком одбора. А имена чланова из појединих крајева саопштавају се и свима осталим одборима преко главног одбора.

Тако је утврђено на збору напредне странке у Београду 8. септембра 1881 године.¹

Поред програма напредњаци су истицали подршку реформама које је обећао кнез Милан Обреновић у беседи пред посланицима Народне скупштине од 4. јануара 1881. године. У беседи су обећане знатне реформе, према предлозима владе, коју су водили напредњаци. Владу је образовао Милан Пироћанац.²

¹ Василије Крестић-Радослав Љушић, Програми и статуту српских политичких странака до 1918. Године, Београд, 1991. Године, стр. 107-109.

² Милан Пироћанац рођен је у Јагодини 7. јануара 1837. године. Водио је Српску напредну странку од 1880. до 1886. године. Председник владе био је од 21. октобра 1880. до 21. септембра 1883. године. Умро је у Београду 1897. године.

Милан Пироћанац

Напредна странка била је прва организована политичка странка у Моравском округу. Своје привремене одборе ова странка је основала врло брзо по оснивању, већ у току прве половине 1881. године. У привремене одборе изабрани су: у Јагодини Милоје Мајданац, начелник у пензији и Васа Петковић, телеграфиста; у Ћуприји су изабрани Милош Радоњић, трговац и Петар Тирић, адвокат; у Параћину Никола Димитријевић, трговац, Коста Мијовић, трговац и Миле Јоцић, и у Варварину Милан Вељковић и Ђорђе Чепурац.³

У Свилајнцу није одмах изабран привремени одбор, али је странка имала доста чланова. Међу утицајнима били су: Богић, окружни начелник, Стојан Ћирић, Дина Цанковић, Анта Илић, Јова Тодоровић и други. Први председник одбора Напредне странке у Свилајнцу био је Јован Савић, а потпредседник Дим. К. Терзибашић. На збору одржаном 10. фебруара 1883. године изабрана су следећа лица у одбор: Милосав С. Петровић за председника, за потпредседника Милосав Богојевић, свештеник, а за чланове Анта Ћирић, Милан Пекић и Петар Ристић, за благајника Анта Мигрић и за пословођу Јосиф Николић.⁴

Једна од првих активности била је подршка влади Милана Пироћанца. Чланови Напредне странке из Параћина упутили су писмо подршке својим, и осталим посланицима Напредне странке:

„Параћин, 24. јануара
Браћо!

Адреса ваша којом сте одговорили на престону беседу Његовом Височанству, општељубљеном Књазу Српском Милану : Обреновићу IV нашла је живи упечаток у срцима нашим, ви сте одговорили свима жељама и потребама народним, а тим сте достојно доказали да вам на срцу лежи срећа и напредак Владаоца и Народа Српског.

³ АС, Фонд (Милутина Гарашанина) МГ-53.

⁴ *Видело*, бр. 7, 13. јануар 1882. године.

Тако, Браћо, само тако сложно радите па ће ваша имена остати сјајна у историји српској, а ми ћемо о онима водити рачуна који најсвечанији акт свога Владаоца одричу.

Данашњој влади изјавите потпуно поверење на чврстом стајању уз општељубљеног Владаоца.

Грађани вароши Параћина: Димитрије И. Лазић, Никола Томић, Прока Лазаревић, Никола Димитријевић, Јован А. Нешић, Стеван Курандић, Доктор Далмајер, Василије Несторовић, свештеник, Младен Јовановић, свештеник, Ђорђе Ристић, Коста Мијовић, Милан Јоцић, Петар Урошевић, Милан Васић, Милан Васић, Лазар Тасић, Милош Радоњић, Добросав Ђурић, Атанасије Ђирић, Милош Секулић, Станоје Николић, Лазар Т. Симић, Димитрије Голубовић, Сава Радосављевић, Алекса Јовановић, Петар Јовановић, Сотир Ђорђевић, Стојан Станковић, Димитрије Ранђеловић, Јован Тодоровић, Кузман Петковић, Филип Костантиновић, Танасије Васиљевић, Тана Павловић, Сава Милановић, Милан Стошић, Прока Станковић, Давид Трифуновић, Максим Живановић, Коста Јовановић, Димитрије Петровић, Светозар Јелић, Арго Ристић, Лазар максимовић, Станко Стојковић, Димитрије Јелић, Ђорђе Јанковић, Мијаило Лукић, Никола Бранковић, Лазар Стојадиновић, Коста Крстодуловић, Мијаило Јовановић, Спира Поповић, Димитрије Стоиљковић, Стојан Маријановић, Стеван Цветковић, Ђорђе Петровић, Јанићије Илић, Јован Гојковић, Никола Вељић, учитељ, Сава Бошковић, Лазар Чодаковић, Милета Нешић, Таса Стефановић, Мил. Максимовић, Миладин Анђелковић, Богосав Мијаиловић, Мица Матић, Јован Стојановић, Живан Марковић, Лазар Поповић, Глигорије Микић, Антоније Николић, Павле Нешић, Коста Симић, Јаков Гојковић, Милан Крстић, Стеван Живковић, Спаса Станојевић, Коста Зекавица, Петар Јовановић, берберин, Тома Миленковић, Богосав Поповић, Илија Благојевић, Драгутин Благојевић, Јеврем Милојковић, Лазар Мисављевић, Танасије Јовановић, Буљанац, Стојан Анђелковић, Радивоје Малетић, Стојан Јовановић, Ђорђе Петковић, Стојко Цветковић, Стојан Стевановић, Коста Радисављевић, Паун Костић, Станко Петковић, Стојан Тасић, Анта Стоилковић, Никола Курандић, Васа Свиларковић, Крста Николић, Лазар Јовановић, Станко Јовановић, Мијаило Вељковић, Стеван Цветковић, Марко Тодоровић, Никола Цветковић, Анта Милутиновић, Сима Тасић, Јован Цветковић, Јован Тодоровић, Анта Милићевић, Димитријевић, Костић, Стеван Матић, Мата Крстодуловић, Алекса Јовановић, Димитрије Коцић, Прока Крстодуловић, Светозар Пеливановић, Илија Распоповић, Павле Марковић, Милош Стојановић, Димитрије Стоиљковић, Милан Мијаиловић, Јоца Стоиљковић, Димитрије Мишић, Мијаило Јовановић, Бошњак, Љубомир Лукић, Антоније Тасић, Таса Рашић, Стеван Кундаковић, Коста Петковић, Миладин Дреноваков, Светозар Јанковић, Стојан Петковић, Милош Алексић, Милан Љубичић, Стојан Кнеселац, Алекса Кнеселац, Стева Вионович, Љубомир Димитријевић, Светозар Живановић, Таса Милићевић са још 100 потписа“.⁵

⁵ *Видело*, бр. 15, 27. јануар 1882. Посланици Димитрије Димитријевић и Радосав Симић захвалили су на подршци у вези са сменом митрополита Михаила. Смена митрополита Михаила и четворице епископа уследила је после одлуке Архијерејског сабора од 23. септембра 1881. године, да је закон о таксама, у делу који се односи на чинодејства, противан канонима православне цркве.

Подршку посланицима Напредне странке упутили су и чланови странке из среза деспотовачког.

„Народној скупштини

Преко њеног председника г. А. Ђ. Поповића

Београд

Правац, који је већина скупштинска предузела, нека тера јуначки до краја, нек је ништа не помета на путу, нити да се обазире на непромишљен и опасан рад по земљу мањине-опозиције скупштинске, него нека већина вазда рачуна, да ће њена слога са нашим омиљеним Господарем и Књазом Миланом М. Обреновићем наћи свуда бесконачног одзива и љубави, а да ће цео народ потпомагати; јер то изискује правда а и безгранична љубав наша спрам нашег омиљеног Књаз Милана.

Живио Књаз Милан са Светлом Својом Породицом срећно и дуго.

Живела српска Народна Скупштина и с њоме цео српски народ.

Среза деспотовачког округа ћупријског, председник суда општине језерске, Вељко Миленовић, сељани у име оп. језерске Миленко Стојановић, Милисав Матић, Станисав Радисављевић, Павле Трцић, Ђорђе Ивановић, Недељко Стојановић, Милисав Јеремић, Димитрије Милорадовић, Павле Станојевић, Милета Станковић, Станоје Станојевић. У име општине стењевачке, председник Миленко Миловановић, писар Милисав Цветић, сељани: Милисав Милисављевић, Радосав Милутиновић, Гвозден Марковић, Радисав Миладиновић, Вучић Милић, Аврам Радосављевић, Илија Матановић. У име оп. ресавичке: за председника, члан, Јован Пауновић, сељани Думитар Илијћ, Илија Ђорђевић, Паун Симрон-Тарица, Станоје Илијћ, Марјан Пауновић, Павле Николић, Никола Андрејић, Стојан Радојковић, Милосав Ђурђевић, Милан Милић, Тодосије Јовановић, Стеван Стојановић, Анта Милановић, Димитрије Милосављевић, Милован Пауновић, Тодосије Радовановић, Богосав Милетић. У име општине дворишке: председник Дина Павловић, сељани: Алекса Стојановић, Миленко Рајковић, Мијаило Никодијевић, Ивко Стоиловић, Никодије Рајић, Никодије рајић, Мита Рачић, Милета Мишић, Миладин Цветић. У име општине стрмостенске, председник Јеврем Павловић, сељани: Аврам Павловић, Живко Радосављевић, Миладин Маленовић, Панта Којадиновић, Милош Обрадовић, Радивоје Петровић, Обрад Анђелковић, Јован Николић, Јеврем Јовановић, Јован Гр. Муруиловић, Јаков Василијевић, Јанко Грујић, Аврам Петровић, Добросав Марјановић, Димитрије Милосављевић, Којадин Милошевић, Добросав Милошевић, Аврам Мечејкић, писар оп. Јован Рисовјановић наст. Милутин Милошевић. У име народа општине липовачке председник Танасије Марјановић, кмет села Липовца Миладин Милорадовић, сељани: Миленко Станојевић, Милош Давидовић, Димитрије Милојковић, Павле Стаменковић, Спасоје Петровић, Стојан Пауновић, Радосав Марковић, Јеврем Јевтић, Стојан Милутиновић, Лазар Стојановић, Младен Стојановић, Миладин Богдановић, Милисав Николић, Богосав Стојановић, Којадин Илијћ, Јован Петровић, Ст. Николић, Анта Ђикић, Милосав Миленовић. У име целе иопштине војничке, председник суда оп. Војничке Стојадин Станојевић, писар Тома Милосављевић, чланови: Миладин Марјановић, Милосав Милојевић, Љубомир Милосављевић, Гвозден Маринковић, Милисав Радосављевић. Председник оп. буковачке Тадија Илијћ, сељани: Милосав Милојковић, Влада Матејић, Анта Тодоровић, Иван

Милетић, Трифун Стојановић, Деспот Павковић, Тома Раић, Милутин Вучковић, Радисав Којадиновић, Драго Андрејић. Пред. оп. ломничке Никола Миловановић, сељани: Милија Милисављевић, Василије Милосев, Милан Миливојев, Стојан Поповић, Аксентије Јеремић, Милош Јовановић, Димитрије Радовановић, Петар Обрадовић, Лазар Миленковић, Димитрије Вучковић, Никодије Протић. Архимандрит манастира Манасије Кирил. У име оп. богавске председник Мијат Марковић, Радосав Радивојевић, Сава Вукановић, Богосав Милојковић. У име оп. виринске Добросав Милојевић, чланови: Миленко Младеновић, Стеван Здравковић, Милисав Миловановић, Милоје Миладиновић, Благоје Антић, Димитрије Милосављевић, Тима Марјановић, Благоје Милосављевић, Станко Милетић, Вучко Којадиновић, писар, Добросав Миленковић. У име оп. исаковачке председник Јанко Мијаиловић, Паун Јанковић, подн. Паун Љубимировић. У име оп. м. поповићске пред. оп. м. поповићске Стојадин Стаменковић, грађани: Марјан Станковић, Вучић Милосављевић, Никодије Марковић, Петар Марјановић, Деспот Богдановић, пред. суда оп. плажанске: Милета Ђурђевић, писар Добросав Јовановић. Од оп. Живко Дадић, пред. суда оп. грабовачке Панта Радосављевић, писар Љубисав М. Гајић. У име целе оп. дражмировачке пред. суда Паја Радисављевић, грађани: Милан Спасојевић, Вучко Јовановић, Љубисав Павловић, Коста Милутиновић. У име целе оп. глоговачке пред. суда Раја Стефановић, грађани: Анто Ј. Поповић, Мијаило Радосављевић, Богдан Мирковић, Богосав Вучковић, Милосав Благојевић, Никола Марковић, Мијат Ракић. У име општине богавске: председник суда Мијат Марковић, грађани: Богосав Милојковић, Радисав Радивојевић и Сава Вуксановић.

Свега 167 потписа.⁶

И становништво беличког среза се захвалило кнезу Милану на говору у Народној скупштини, обећавајући да ће чувати тековине српског народа. На крају поруке представници становништва среза беличког изјавили су да народ: „... Књаза љуби свом душом и срцем својим и моли се Богу да дуго поживи са његовим узвишеним домом“. Поред поздрава упућеним кнезу Милану, поздрави су упућени и „увиђавним народним посланицима“. Поруку су потписали у име народа среза беличког:

Председник општине јовачке Радован Рашић, чланови: Љубомир Милојевић, Јован Миловановић, свештеници: Димитрије Поповић, Добросав Петровић, одборници: Неша Миленковић, Н. Обрадовић, Благоје Буљанац, Сава Ракић, Ст. Лукић, Димитрије Миленковић; грађани: Милета Обрадовић, Ст. Вучковић, Васа Петровић, Јаћим Лазић, Илија Милановић, Лазар Стерић, Коста Митић, Димитрије Стевановић, И. Станковић, М. Стевановић, Гл. Миленковић, Мил. Димитријевић, Стеван Милошевић, Алекса Костић, Р. Петровић, Милан Милетић, Јеврем Периновић, Лазар Петровић, Милорад Симић, Миленко Вучић, Р. Јовановић;

Председник општине мајурске Коста Савић, чланови: Миљко Ђорђевић, Д. Љубисављевић, одборници: Велимир Васиљевић, Ст. Јовановић, Ст. Стевановић, Мита Костић, Ђ. Васић, Рака Живковић; грађани: Тодор Николић, Милан Петровић, Милан Пауновић, Коста Стевановић, Станоје Милутиновић;

⁶ Видело, бр. 19, 4. фебруар 1882. године. Група либералних и радикалних посланика није желела да потпише скупштинску адресу, коју је усвојила напредна странка, као већина у скупштини, јер нису учествовали у њеној изradi.

председник општине остриковачке Вуле Михаиловић, одборници Милоје Милетић, Љубисав Николић, Ст. Стојковић, Станоје Симић, Мих. Станојевић, Милета Стевановић, грађани: Димитрије Савић, Аврам Николић.

Председник општине трешњевичке Јован Миленковић, чланови: Стојан Павловић, Јеврем Милосављевић, одборници: Благоје Михадиновић, Милун Радисављевић, грађани: Ђока Милисављевић, Никодије Јовановић, Радисав Милошевић.

Председник општине мијатовачке Алекса Станојевић, одборници: Таса Мрковић, Миладин Нешић.

Председник општине коларске Петар Андрејић, чланови: Андрија Савић, Милун Ристић, Мијушко Павловић, одборници: Петар Симић, Петар Милић, М. Савић, Р. Миљковић, Сибин Васић, С. Илијић, Антоније Тодоровић, Јаков Марковић, грађани: Никола Гајић, Лука Гајић, Јован Василијевић.

Председник општине праћинске Милован Богдановић, члан Сава Милићевић, одборници: Марко Младеновић, Милош Јовић, Гаја Милутиновић, Милован Милојковић, Т. Матић, А.И.

Председник општине рибарске Анта Марковић, члан Сима Николић, писар Ј. Миловановић.

Председник општине деоничке Милоје Радисављевић.

Председник општине пањевачке Милош Јовановић, чланови: Стеван Димитријевић, Груја Вучковић.

Председник лаништанске Миленко Стојнић.

Председник општине лозовичке Ђорђе Јаковљевић, чланови: Урош Алексић, Јанићије Алатоновић, Р. Максимовић, грађани: М. Миловановић, А. Томић, Ј. Јевтић.

Председник општине лоћичке Мирча Живановић, свештеник лоћички Веселин Михаиловић, грађани Живан Арсенијевић, Ј. Лазаревић, Димитрије Ивановић, В. Павловић.

Председник општине беочичке Младен Спасић, члан Михаило Петровић, Димитрије Мићић, Живан Јовановић, И. Томић, Милован Јевтић.⁷

Подршку краљу и скупштинској већини упутили су крајем јануара и мештани Доњег Видова: Мијајло Поповић, председник, Тодор Симић, члан, Милан Васић, учитељ, Никодије Аранђеловић, члан, Јевта Стевановић, Урош Шљивић, Урош Миловановић, Јефрем Миловановић, Петар Живковић, Таса Јовановић, Радисав Јовановић, Милоје Радић, Радован Мијаиловић, Антоније Симоновић, Љука Поповић, Раја Васић, Петар М. Јовичић.⁸

Политички сукоби у скупштини врло брзо су довели до подвајања становништва. Директор гимназије у Јагодини говорио је у вароши да су на дочек краљу у манастиру Љубостињи позвани само чланови напредне странке. Одговорено је, да су из Јагодине дочеку присуствовала само два лица, а директору гимназије се замерало што није желео да осветли гимназијски зграду на дан светковине када је Србија проглашена за краљевину.⁹

⁷ Видело, бр. 15, 27. јануар 1882. године.

⁸ Видело, бр. 21, 6. фебруар 1882. године.

⁹ Видело, бр. 71, 2. мај 1882. године.

Поред гибитка значаја, странка је ипак повећавала своје чланство. Јула 1882. године Никола Наумовић, свештеник бунарски и Павле Димитријевић, учитељ у срезу гужанском, тражили су да буду уписани у Напредну странку, јер по њиховом убеђењу „странка тежи напретку народа“.¹⁰

Мада је на изборима из децембра 1882. године од напредњака изабран само Ђорђе Чепурац, посланик за срез темњики, странка је и даље уживала подршку. Група мештана Трућевца у деспотовачком срезу, 10. јула 1883. године напустила је Радикалну странку и прешла у Напредни странку. Као разлог су навели обмане од стране „скитница и трчилажа“, и да тадашња напредњачка влада не заслужује критику и разна подметања, и да су се уверили да је Напредна странка странка реда и законитости, и да је треба подржати у извршењу реформи у земљи. У Напредну странку су прешли: Милош Марковић, Јован Николић, гл. кмет, Милосав Вуксановић, Станисав Вуксановић, Стеван Стојановић, Радисав Величковић, Петар Милошевић, Костантин Милојевић, Јеврем Матић, Јанко Милорадовић, Добросав Ивановић, Миленко Матић, Стојан Вучковић, Стеван Марјановић, Јован Вучковић, Јеремија Марковић, Михајло Сретеновић, Алекса Марковић, Василије Ивановић, Милан Обреновић, Благоје Ивановић, Вукадин Милановић, Стеван Радивојевић, Павле Сретеновић, Стеван Обретеновић, Јанаћко Миљковић, Стојан Стојановић, Добросав Ивановић, Јанко Вучковић, Драгутин Стојновић, Милан Јовановић, Арса Стојановић, Радисав Величковић, Вуле Стојановић, Радомир Величковић, Добросав Вељковић, Вуле Стојановић, Радомир Величковић, Добросав Вељковић, Станисав Богојевић, Гаврило Грујић, Радисав Којадиновић.¹¹

На збору Напредне странке одржаном 16. фебруара 1883. године у Параћину изабрана је нова управа. За председника је изабран Димитрије Димитријевић, који је председавао збором на коме је изложио свој посланички рад и говорио о уставном стању, раду либерала и радикала и владе. Новак Савић, професор, изабран је за потпредседника, С. Николић за пословођу и Д. И. Илић за благајника. У одбор су изабрани: Коста Мијовић, Стеван Курандић, Прока Лазаревић, Милош Радонић, Милан Јоцић, Стојан Станојловић, Ђорђе Пандуровић, Мита Марковић, Милоје Петровић, Радисав Симић, Радисав Јовановић и Вукашин Глишић.¹²

На збору одржаном 10. фебруара и 19. марта 1883. године, изабран је одбор Напредне странке у Свилајнцу. За председника је изабран Милосав С. Петровић, за потпредседника Милосав Богојевић, свештеник, за чланове: Анта Ђирић, Милан Пекић и Петар Ристић, за благајника Анта Мигрић и за секретара Јосиф Николић.¹³

За председника општине у Бачини 28. августа 1883. године изабран је Сима Савић, члан Напредне странке. Како су изнели напредњаци, радикалима нису помогле ни три паљевине у очи избора.¹⁴

Подршку краљу Милану поводом избијања Тимочке буне упутили су Коста Мијовић, председник параћинске општине са грађанима Параћина, председник ћупријске општине Милош Радовановић са још 52 грађана Ћуприје и Архимандрит манастира Манасије Кирил, са још 28 мештана среза деспотовачког. У подршци

¹⁰ Видело, бр. 106, 25. јул 1882. године.

¹¹ Видело, бр. 86, 24. јули 1883. године.

¹² Видело, бр. 24, 25. фебруар 1883. године.

¹³ Видело, бр. 44, 13. април 1883. године.

¹⁴ Видело, бр. 102, 31. август 1883. године.

грађана Ћуприје написано је: „Грађани вароши Ћуприје, чувши за несрећне синове који су се у црноречком округу и срезу бањском подигли против реда и закона, са гнушањем осуђују их.

Грађани благодарни су Вашем Величанству на брзим и мудрим наредбама за угушење бунтовника.

Ми чврсто стојимо уз престо Вашег Величанства и молимо Ваше Величанство да рачуна на свест народну, код које на велики наилазе несретници, који заслепљени дижу се против онога, за шта ће сваки поштен Србин живот и имање своје да жртвује.“

Такође су и мештани Рековца послали краљу Милану поруку лојалности и верности у којој су изразили гнушање и осуду и уједно благораност на предузетим брзим и строгим мерама.

Тежак ударац Напредна странка је доживела 1887. године. После оставке напредњачке владе, дошло је до тзв. „народног одисаја“. Репресија над члановима Напредне странке доживела је свој врхунац у периоду од 1887. до 1896. године. У обрачунима је убијено много присталица Напредне странке, а још више је пребијано. Многима је потпуно уништена имовина. Масовни напади вршени су само у неколико округа, међу којима и ћупријском. У осталим деловима земље долазило је до појединачних испада.

Нарочита репресија била је изражена у Ћупријском округу.¹⁵ Многи чланови Напредне странке доживели су линчовања, као реакцију на угњетавање од стране напредњачке власти. Нереди су започети приликом рада пописне комисије, која је по наређењу војне власти радила на поправљању војних спискова.

Због многих неправилности створено је врло лоше мишљење о напредњачкој власти, које су се код народа у Ресави углавном сводило на то:

1. Да код напредњачке власти није било правде ако се не плати, нити је имало дела, које ће се примити, одобрити или истражити ако се за то претходно није платило;
2. Да нико није могао бити изабран ни за председника у груписаним општинама, ни за кмета или писара, ако није платио капетану, писару итд;
3. Да је већина општинара све чинила народу што је власт то захтевала, па било то незаконито или нехумано;
4. Да се општинарима све мора платити и да раде онако како им се плати, без обзира на правду и законе;
5. Да су све општине груписане онако како је полицијска власт желела и имала интерес, а не како је народ желео, и како је било најбоље;
6. да су сви посланички избори под напредњацима вршени под притиском, преварама и претњама пиштољима.

Народ није подржавао јавне нападе на напредњаке, али их је ћутке одобравао. У народу се говорило да је то требало одавно урадити према људима који су убијени, као и према другима који су народ злостављали. Мада је при извршењу убистава и других напада на поједине личности и њихова имања, било много учесника, а понегде су у нападима учествовала и читава села са децом и женама, углавном нико није желео да сведочи о томе.

У Ресави је јуна месеца те године убијено 12 напредњака, а много је повређено. Њих 12 је остало без кућа. Убијани су или брутално премлаћивани чланови Напредне странке из Деспотовца, Свилајнца, Бобова, Војске, Јасенова, Глоговца, Дражмировца, Гладне, Дубља, Тропоња, Грабовца. Тада су убијени:

¹⁵ Мр Добривоје Јовановић, Одисај народа, Прошлост бр. 3, Јагодина 2014, с. 79-83.

Богић Милановић (Милошевић) из Тропоња, Обрен Росић, учитељ у Тропоњу, Лазар Милић из Роанде, Станојло Станојевић из Кованице, Коста Мирковић из Плажана, Драгић, пандур из Малог Поповића, Аврам Добросављевић из Деспотовца, Груја Петровић из Јасенова, Јован Живкић из Свилајнца, Милоје Васић из Војске, Стеван Јанаћковић из Бобова и Јован Ђурђа Јанковић из Бобова. Прва седморица убијена су каменовањем и батинама у Деспотовцу 20. јуна, док је Јован Живкић убијен батинама у Бобову 21. јуна, а сахрањен 22. јуна у Свилајнцу, где је био рођен. Имао је 37 година. Милоје Васић убијен је батинама у Војски 21. јуна, Стеван Јанаћковић заклан у Бобову 22. јуна, а сахрањен је 24. јуна у Бобову. Јован Ђурђа Јанковић обесио се због гриже савести у зору 22. јуна. Сахрањен је у Бобову без опела. Имао је 38 година.

Теже повређени били су: Спира Танасовић из Бобова, Петар Павла Грујић из Бобова, Милосав Грбић из Буковца, Трајил Костић из Јасенова, Стојко Јоксимић из Грабовца и Мојсило Средевих из Грабовца. Лакше рањени: Ђурђе Милошевић из Грабовца, Таса Ђорђа Поповић из Дубнице, Марко Пауновић из Бобова, слуга манастирски из Буковца, Милан Јовановић из Великог Поповића и Степан Јановић из Бобова.

Због ових нереда у Ресави оптужено је 142 лица. У ћупријском затвору задржано је 138, а четворица су се бранила са слободе.

После суђења неколико лица је осуђено на смрт. У недељу, 7. јуна 1888. године, у близини села Јасенова, код „Милића“, испод моста на путу Ћуприја – Свилајнац, стрељана су двојица људи из Јасенова. Из села Војске стрељана су петорица: Антоније Антонијевић, стар 22 године, рођен у Тропоњу, Димитрије Милојевић из Војске, стар 38 година, Вукоје Радивојевић из Војске, стар 38 година, Радосав Марковић из Војске, стар 40 година, Вукоје Милорадовић из Војске, стар 38 година.

Осим нереда у Ресави, освете према напредњацима било је и у другим местима. По пресуди окружног суда у Јагодини, 6. јуна 1888. године, за покушај убиства попа Весе из Лоћике, осуђена су шесторица. Међу осуђенима био је и Димитрије Јовановић, кмет села Вукмановца. У недељу 5. јуна извршена је смртна казна над убицама Николе Ристића из Багрдана. Фебруара 1888. године ухапшен је председник општине у Параћину Коста Мијовић, напредњак, због 20 разних злоупотреба, али га је суд пустио, уз јемство, да се брани са слободе.¹⁶

У двориште Мите Лазића у Ћуприји радикали су бацили динамит. Сматра се да су то учинили због тога, што су напредњаци намеравали да га кандидују за посланика.¹⁷

У току ноћи 20. новембра 1888. године убијен је Марјан Петровић, кмет села Крвавице, познати напредњак.¹⁸

Ноћу 3. децембра 1888. године Мијајлу Благојевићу, поверенику из Доњег Видова упаљена су два стога сена и осам кола шаше, зато што је говорио „бираћу људе од реда и закона“.¹⁹

¹⁶ Видело, бр. 67, 12. јун 1888. године.

¹⁷ Одјек, бр. 82, 7. јун 1889. године. Мита Лазић је умро од последица рањавања пиштољем у својој кући 30. маја. Овај несрећни случај такође је представљан као партијски сукоб. На самрти је завештао своје непокретно имање, после смрти своје жене, фонду Илије Коларца.

¹⁸ Видело, бр. 136, 23. новембар 1888. године.

Било је више покушаја пљачке чланова Напредне странке. У селу Тропоњу пљачкаши су покушали да опљачкају неког Јована, а у селу Медвеђа Јанка Цинцарина. Оба пута пружен им је отпор и пљачкаши су се повукли. Ниједном власт није спровела озбиљну истрагу, иако је у Медвеђи неколико пљачкаша рањено.²⁰

Сими Николићу из Мајура, у ноћи између 9 и 10. окобра 1891. године запаљена су три стога сена у вредности од 360 динара. Среска власт ни истражни судија нису повели поступак за утврђивање кривице, иако су одмах о томе обавештени. Истовремено у мајурској општини више радикала годинама нису плаћали порез, мада су неки од њих били доброг имовног стања. Само је остало месец дана до застаревања захтева за наплату пореза.²¹

Увече 22. фебруара 1893. године, при повратку из Свилајнца, на путу је убијен Иван Аксентијевић, председник општине грабовачке. Иван је био врло уважен човек у целом крају. Неколико дана пре убиства пронео се глас да ће Катић убити Ивана. Сам Иван је о томе многима говорио. Већ после два дана ухапшено је седам радикала који су пуцали и убили Ивана Аксентијевића. Убице су наводно били пријатељи Димитрија Катића.

Двојица радикала: Стојан Димитријевић, бивши председник Месног одбора у Мијатовцу и Радојко Стаменковић, убили су 18. јула 1894. године Тасу Павловића из Рашевице, напредњака и једног од највећих газди у срезу, и опљачкали из његове куће 600 дуката. Убице су осуђене на по 20 година робије.

Аци Костићу, напредњаку, кмету села Горњи Рачник, упаљено је 90 стогова сена. То је било друго паљење његовог сена. Сумњало се да је то учинио бивши председник Месног одбора радикала у том селу, јер су на њега сумњали и неки чланови Радикалне странке.

Аксентију Милутиновићу, учитељу из Падежа, ноћу између 26. и 27. јуна 1896. године, упаљена су два стога сена. Веровало се да су то учинили радикали.²²

Милану Миљковићу, одборнику општине планске 10. маја 1896. године посечено је 500 дрвета и порушена колиба.²³

Поред застрашивања чланова напредне странке, било је извесних успеха на локалним изборима. На изборима за председника општине у Ћуприји, одржаним јула 1888. године, изабран је напредњак Влајко Пеливановић, трговац из Ћуприје, брат Анте Пеливановића. На истим изборима кандидат Радикалне странке био је Тоборча Стојановић, а Либералне странке Младен Микић. На изборима за једног члана параћинске општине изабран је Јеврем Јанчић, трговац из Параћина, напредњак.²⁴

Иако странка није учествовала у политичком животу, и даље је имала активно чланство и то нарочито у Ресави и Параћину. У Свилајнцу најпознатији чланови били су: Илија Аврамовић, срески начелник, Патар Петровић, трговац, Мијајло Тодоровић, трговац, Мијајло Терзибашић, трговац, Сава Савић, трговац,

¹⁹ Видело, бр. 142, 6. децембар 1888. године.

²⁰ Видело, бр. 81, 15. јул 1888. године.

²¹ Видело, бр. 142, 6. децембар 1891. године.

²² Видело, бр. 77, 3. јул 1896. године.

²³ Видело, бр. 59, 19. мај 1896. године.

²⁴ Видело, бр. 87, 29. јул 1888. године.

Паун Димитријевић, механџија. У осталом делу Ресаве Стаменко Симић, трговац из Деспотовца и Лазар Марјановић, Димитрије Павловић и Јеврем Панћић, сви трговци из Великог Поповића.

У Параћину, бар према подршци која је упућена Милутину Гарашанину у време одржавања збора маја 1889. године, било је више од 40 чланова. На збору су одређени представници који су присуствовали Главном одбору странке: Јеврем Јанчић, Живко Ракић, Алекса Јовановић, Ник. Аранђеловић, Влајко Казаковић, Милија Урошевић, Мијајло Јовановић, Давид Пешић, Прока Лазаревић, Милан Филиповић, сви из Параћина, Милун Саковић из Плана, Ђока Пандуровић из Сења, и из Стубице Миладин Јаблановић, Анта Миловановић и Тома Стојадиновић.²⁵

У писму подршке, од 13. маја 1889. године, група чланова истиче значај политичког рада председника Главног одбора Милутина Гарашанина: „Неуморним трудом вашим ви сте достојним радом осведочили, да је ваш рад најпатриотичнији, и ви сте доследно, између свију чланова, понајвише труда уложили, те је напредна странка, кроз толико муке па и касапнице честита и неокаљана прошла вашим трудом и напорима она се данас састаје у лицу Главног збора, у сред српске престонице. За такав ваш пожаљени труд ми вам искрено благодаримо и желимо вам срећу да и даље странку поведете и да жељене мете доведете“. У име чланова Напредне странке за срез параћински, писмо подршке потписали су: Петар Јовановић, Лазар Симић, Димитрије И. Лазић, Лазар М. Чолаковић, Станко Петковић, Панта Милићевић, Драгутин Милисављевић, Коста Петковић, Јован Ј. Јанчић, Светозар Пвановић, Лазар Казановић.²⁶

Те исте 1889. године председници појединих среских одбора били су: Коста Радовановић, председник суда, за варош Јагодину, Неша Миленковић из Јовца за срез белички, Ђорђе Чепурац из Обрежа за срез темнићски, Петар Тирић за варош Ђуприју, Никола Петровић из Свилајнца за срез ресавски и Лазар Марјановић из Поповића и Јеврем Јанчић, бивши кмет, за срез параћински.

После догађаја у Београду од 14 и 15. маја 1889. године, када су напредњаци изазвали велике немире, Милутин Гарашанин је добио писмо подршке од чланова партије из Параћина. Догађај се збио за време одржавања скупа чланова Напредне странке у башти Велике пиваре. У време када је Гарашанин говорио о раду странке, бранећи њен рад и када је говорио о многим изгинулим напредњацима за време „народног одисаја“, пубика око баште огласила се звиждуцима. После напада неких од напредњака на једног дечака, дошло је до бацања камења на напредњаке. У сукобима убијен је један ђак хицем из револвера од стране напредњака, а један је рањен. Сматрало се да је Гарашанин одговоран за смрт тог дечака. Гарашанин се са групом напредњака склонио у зграду министарства унутрашњих дела. Поновни пуцњи из Касине, где се склонила већина напредњака, још више је ражестила окупљени народ. Сав намештај и прозори са кафане били су уништени. Окупљени становници Београда уништили су и сав инвентар штампарије напредне странке. И пред кућом Милутина Гарашанина било је окупљања народа. Сутрадан 15. маја дошло је до сукоба са напредњацима у дворишту Пандилове кафане. У сукобу су

²⁵ АС, Фонд МГ- 1415. Због домаћих послова скупу није могао да присуствује председник општине вел. поповићке. Писмом од 13. маја 1889. године изразио је симпатије према Напредној странци и жељу за успешан рад.

²⁶ АС, Фонд МГ-1415.

двојица напредњака теже повређена. Истог дана на спроводу убијеног дечака окупило се много народа, као никада до тада. Касније је дошло до неколико мањих сукоба. Полиција је притворила око 40 људи.²⁷

Писмо подршке је гласило: „Вандализам од 14 и 15. маја извршен у престоници Краљевине пред лицем посланика великих образованих народа и пред лицем највиших државних власти, бацило је у бригу све истините пријатеље ове намучене земље. О будућности наше државе, ми се питамо: куд све то води?

Напредна Партија написала је на својој застави крупним словима: Оданост и Верност Престолу, Ред, поредак и Правда. Под овом заставом Напредна Партија бори се од како постоји и никад је није изневерила.

А кад је иницијативом Његовог Величанства Краља Милана приступљено изради новог Устава напредна партија у лицу својих велеумних првака, заложила је себе часно, поштено и отворено, тврдо верујући у потребу правог парламентарног живота у нашој Краљевини, руковођена патриотском жељом, да наша драга Отаџбина стане фактички у ред уређених држава, поштујући закон којим се гарантују она политичка грађанска права, без којих не може бити правог државног и народног напредка.

Нови устав земаљски дело је свију партија.

Поред осталих уставних тековина, слобода збора и договора долази међу прве тековине. Без те тековине, све остало било би илузорно.

И Напредна Партија тврдо верујући да је слобода збора и договора једна уставна политичка тековина, која има свог објективног значаја за све признате партије-састала се у Београду да јавно отворено и поштено већа својим партијским пословима.

Импозантност збора Напредне Странке отворила је тесногрудост политичких противника и из паклених срца покуљао је ужас на који људи од части и поштења гнушају.

Место партиске терпелјивости и часне и отворене борбе на биралиштима ... збор се Напредне Партије бомбардује каменицама и просипље братска крв-недостойно наших просвећених дана!

Али сва тежина ... светине имала се сломити на Вама. Нема Гарашанина Милутина – нема Напредне Партије!

О јадници! Зар тим и таквим средствима да се спасава ова измучена земља, зар тим путем треба да се води народ српски, зар путем крвавим, зар путем крвничким може народ и држава једна да корача сталном напредтку и бољој будућности, гредећи к остварењу народне мисли?!

Зар оваким крвничким злочиним није на првом кораку прекршен Устав? Јер су политички противници створили један крвави процес, који ће се кроз дуги и дуги низ година провлачити кроз наш политички живот као црвени конач. А у аналима наше Престонице и у историји наше партиске борбе остаће вандализам од 14 и 15 маја за ... нашим потомцима, остаће као један крвави злочин пред којим ће црвенити наши потомци ... на поступке својих предака!

Гнушајући се догађаја од 14 и 15 маја, - Ми смо се с друге стране испуњени правом радосћу, дознавши да је Правосуђе казало своју последњу реч и да сте ... речи слободни.

²⁷ Српске новине, бр. 109, од 17. маја 1889. године.

Нека је хвала и слава правосуђу. Нека је част и слава оним вашим и нашим пријатељима који под кишом каменица сачуваше ваш драгоцен живот, па се не испуни паклена жеља оних подземних ... којима сте Ви Ахилова пета.

... Честитајући Вам најтоплије нову слободу, нов живот, ми смо сматрали за дужност да са неколико редака дамо израза осећања према злочину од 14 и 15 маја, а Вас молимо да нас ... као праве и одане пријатеље, као што смо ... и као што смо сада још чвршће стали уз Вас да нашег просвећеног и неустрашивог вођу, тврдо верујући да ће истина на крају крајева победити“.²⁸

На збору штедионице у Ћуприји, који је одржан ради избора преседника и нове управе, изабран је за председника Пера Тирић, адвокат из Ћуприје, напредњак. За чланове управног одбора изабрани су такође напредњаци. У коментарисању избора наведено је: „Дакле напредњака није нестало, као што би наши радикалчићи хтели да докажу. На против свуда за места где треба истинитог поверења и поштења, њих бирају као људе домаћине и поуздане“.²⁹

Поново је на Главном одбору странке, одржаном маја 1890. године, донета одлука да се странка повуче из политичког живота, да би се чланови спасили од реваншизма радикала. Одлуку Главног одбора подржао је пододбор у Јагодини саопштењем из истог месеца.³⁰

Ипак, и поред повлачења странке из политичког живота, напредњаци су имали успеха на локалним изборима. Децембра 1891. године за председика општине у Параћину изабран је напредњак Петар Ружић. Двојица чланова и двојица кметовских помоћника су такође напредњаци. Против кандидати били су либерали, док радикали нису учествовали на изборима.³¹

На општинским изборима у ресавском срезу јуна 1894. године напредњаци су победили у 16 општина, либерали у једној, неутрални у две и радикали у 13 општина. У Свилајнцу је изабран за председника Стеван Марковић, док су чланови неутрални.³²

На збору Напредне странке за срез левачки одржаном 14. априла 1896. године изабран је срески партијски одбор, у који су ушли: за председника Јова Поповић, свештеник, за потпреседника Миленко Петровић, трговац из Прњавора, за чланове: Јован Матовић из В. Пчелице, Максим Сагић из Ратковића, Петар Ристић из Сугубине, Јанаћко Михајловић из Цикота, Петар Лазић из Опарића, Панта Павловић из Малешева, Јоксим Спасојевић из Вукмановца и Миладин Таврић из Пољне.

²⁸ АС, МГ-1281. Писмо је подписало више од 40 припадника Напредне странке из Параћина, међу којима: Д. Димитријевић, Мијајло Јовановић, Димитрије Лазић, Ал. Јобамовић, Давид Пешић, Милија Урошевић, Владимир Казаковић, Милен Миловановић, Добросав Павловић, Живко Николић, Сава Спасић, Ђорђе Јанковић, Стојан Марјановић, Стојан Марјановић, Лазар Манојловић, Живко Ракић, Никола Смиљанић, Петар Димић, М. Радоњић, Добросав Ђурић, Никола Аранђеловић, Анта Стојиљковић, Станко Петковић, Драгутин Марјановић, Мил. Марковић, Прока Лазаревић, Лазар Чолаковић, Никола Јаковљевић, Никола Полић, Јоца Стојиљковић, Љубомир Гајић, Милан Филиповић, Милета Петровић.

²⁹ *Домовина*, бр. 29, 7. фебруар 1890. године.

³⁰ *Мали лист*, бр. 118, 1. мај 1890. године.

³¹ *Видело*, бр. 144, 11. децембар 1891. године.

³² *Видело*, бр. 69, 17. јун 1894. године.

За месне партијске одборе изабрани су: за општину рековачку: председник Сима Перић, чланови: Лазар Гајић, Владисав Стефановић, Станимир Степановић и Хривоје Радовановић.

За општину превешку: председник Теофило Радосављевић, чланови: Владислав Јевремовић, Сава Леотић, Коста Поповић, Јован Гајић, Божа Спасојевић и Крста Ковачевић.

За општину течићску: председник Стеван Илијћ, чланови: Бошко Рашић, Драгић Раденковић, Живан Павловић и Миленко Станојловић.

За општину в. пчелицу: председник Милосав А. Петровић, чланови: Љубисав Симић, Живојин Весовић, Јован Анђелковић и Љубомир Милетић.

За општину белушићску: председник Стеван Петковић, чланови: Мијат Радојевић и Тодор Рачић.

За општину кавадарску: председник Ракица Аксентијевић, чланови: Сава Илијћ, Сава Тодоровић и Живојин Веселиновић.

За општину жупањевачку: председник Василије Поповић, свештеник, чланови: Михајло Спасојевић, Вилотије Миленковић, Милија Јаковљевић и Михајло Вуловић.

За општину ратковачку: председник Максим Милошевић, чланови: А. Јовановић, Милан Колић и Тодосије Тодоровић.

За општину ржњачку: председник Филип Тодоровић, чланови: Павле Савић, Стеван Тодоровић, Милан Радовановић, Милан Поповић, Милован Тодоровић, Петко Милосављевић и Живојин Ћирић.

За општину волујачку: председник Петар Ракић, чланови: Стеван Марковић, Радоје Мијајловић и Саво Радисављевић.

За општину опарићску: председник Дина Брашић, чланови Михаило Пешић, Богдан Дачић, Васа Вукићевић и Лазар Стојановић.

За општину богалиначку: председник Димитрије Петровић, чланови: Алекса Тодоровић, Ђорђе Петровић, Јосиф Стојадиновић и Милан Станковић.

За општину цикотску: председник Јован Шошић, чланови: Милорад Јевтић и Мата Јевтовић.

За општину г. сабаначку: председник Арсеније Панић, чланови: Ранко Илијћ, Јован Лукић и Светозар Трифуновић.

За општину пољаначку: председник Настас Таврић, чланови: Недељко Таврић и Милорад Таврић.³³

На истом збору одржаном 14. априла 1896. године за срез левачки, дали своје ручне изјаве да ступају у редове напредне странке, ова лица: из општине риљачке: Мирча Тодоровић, Јанићије Живадиновић, Драг. Перић, Радоица Јовановић, Давид Трошић, Милован Радивојевић, Бошко Радовановић, Милован М. Милетић, Петко Стевановић; из Белушића: Милош Милојевић; из Течића Милош Рајић; из Велике Крушевице: Јаков Милосављевић, Богић Матић, Стеван Стојановић, Мијат Ђорђевић и Милутин Јовановић; из Горњег Дубича: Божа Ристић, Гаја Милуновић, Тођа Радосављевић, Миленко Лазаревић, Максим Николић, Милан Арсенијевић, Сава Петровић, Обрад Алексић, Никола Павловић, Јер. Ђорђевић, Ракић Петровић, Илија Марковић, Милан Матић, Милоје Спасојевић; из Кавадара: Никола Јовановић, Коста Милошевић, Александар

³³ Видело, бр. 57, 12. мај 1896. године.

Симић, Мијајло Симеоновић, Вучић Петровић, Живадин Ђорђевић, Вула Милошевић и Ранко Панић; из Цикота: Јанаћко Мијајловић, Милорад Јевтић, Риста Симоновић; из Урсула: Љуба Милошевић, Јанко Михаиловић; из Рабеновца: Живко Васић, Андреја Мркић, Јеврем Мркић, Милош Станојловић, Тодор Веселиновић; из Комарана: Борисав Тодоровић, Аксентије Симић, Мијат Газдић; из Сиљевице: Чедомир Ракић, Радисав Лазаревић, Милосав Стевановић; из Горње Сабанте: Јездимир Лукић, Милосав Костић; из Велике Сугубине: Светозар Трифуновић, Милан Ђурић, Милосав Танасковић, Јован Ристић, Божидар Павловић, Ранко Ј. Илић, Новица Урошевић; из општине жупањевачке: Марко Вуловић, Милија Јаковљевић, Трифун Јовановић, Крста Ђорђевић, Мијат Лукић, Драгић Радосављевић, Никола Милићевић, Миленко Арсић, Гаја Милановић, Јовица Миладиновић; из општине велико пчеличке: Милић Марковић, Сретен Љубисављевић, Крста Мошић, Љубомир Миленковић, Јован Анђелковић, Сава Петровић, Милорад Весовић, Дамјан Николић, Живојин Весовић, Милорад Ракић, Илија Антоновић, Милосав Петровић, Милоје Живковић; из Опарића: Јанићије Цветковић, Живан Обрадовић, Богдан Дачић, Михаило Пешић, Живадин Мирковић, Риста Тодоровић, Митар Симић, Никола Стевановић, Тривун Вукићевић, Миленко Лазић, Момир Лазић, Милета Ивановић, Пав. Ивановић, Алекс. Милетић, Вој. Ђокић, Вучић Илић, Тома Жаревац, Тома Вучковић, Петар Крстић, Веселин Јовановић, Алекса Миловановић, Животије Јеремић, Алекса Вукићевић, Коста Миленковић; из Ратковића: Милун Видосављевић, Андреја Димитријевић, Драгољуб Вулетић, Милосав Бојић, Живојин Радисављевић, Глиша Васић, Павле Маринковић, Стаменко Јанковић, Милосав Николић, Филип Колић, Милан Колић, Милоје Стојановић, Јовица Гајић, Илија Јанковић, Јован Ристић, Тодосије Тодоровић, Сава Гајић, Момир Вулетић, Марко Ђоковић, Ђорђе Костић, Тодосије Мајсторовић; из Комарана: Алексије Милановић, економ; из Рековца: Коста Ј. Цветковић, Мирча Прокић, Миладин Прокић, Богољуб Бушетић; из општине превештанске: Мијат Васић, Васа Петровић, Јаков Тодоровић, Вулке Гајић, Радоје Алексић, Димитрије Василијевић, Агатон Јовановић, Анђелко Јовановић, Андрија Радисављевић.³⁴

На одржаном партијском збору напредњака среза беличког на дан 28. априла 1896. године изабран је срески одбор: председник Висарион Николић, трговац из Јагодине, потпреседник Добросав Петровић, свештеник из Јовца, секретар Лазар Петковић, учитељ из Рибара. Чланови среског одбора: Петар Андрејевић, трговац, Јован Радојевић, члан опш. суда из Јагодине, Јоксим Јевтић, тежак из Гор. Рачника, Димитрије Петровић, тежак из Ланишта, Сима Николић, тежак из Мајура.

Повереници у општинама:

лаништанској: Лазар Андрејић, земљорадник из Ланишта, Стеван Марковић, земљорадник из Буковча, Марко Савић, земљорадник из Рибника.

мијатовачкој: Анта Станковић, земљорадник из Мијатовца, Атанасије Николић из Остриковца.

јовачкој: Неша Миленковић, Васа Марјановић, Лазар Јовановић, земљорадници из Јовца, Мијат Стевановић, земљорадник из Дворице.

главиначкој: Петар Андрејевић, земљорадник из Главинаца, Мијајло Канковић, земљорадник из Колара, Сава Миладиновић, земљорадник из Бресја.

³⁴ Видело, бр. 57, 12. мај 1896. године.

ивковачкој: Илија Томић, Младен Спасић, земљорадник из Беочића, Мијушко Павловић, земљорадник из Драгошевца.

лоћичкој: Јанићије Даниловић, Јован Лазаревић, земљорадник из Лоћике, Петар Степановић из Медојевца.

багрданској: Спира Стефановић, механџија, Миливоје Арсенијевић, Тома Милосављевић, трговац из Багрдана, Илија Јовановић, земљорадник из Ловаца, Живојин Војиновић, земљорадник из Рачника.

мишевићској: Јанићије Савић, земљорадник из Мишевића, Никола Кузмановић, земљорадник из Белице, Живојин Илијћ из Лозовика, Живојин Костић, земљорадник из Јошаничког Прњавора.

шантаровачкој: Андреја Ристић, земљорадник из Шантаровца, Мијат Панчић, земљорадник из Шуљковца.

домуз-поточкој: Станоје Бошковић, земљорадник из Домуз Потока.

рибарској: Сава Радивојевић, Радосав Димитријевић, земљорадник из Рибара, Анта Милошевић, Панта Трифуновић, земљорадник из Пањевца.

праћинској: Михајло Петровић, земљорадник из Праћине, Сава Милићевић, земљорадник из Ракитова.

врановачкој: Јеремија Грујић из Рачника, Милета Димитријевић из Г. Штипља, Драгутин Ђорђевић из Врановца.

мајурска: Милан Миловановић, Станоје Милутиновић и Спасоје Јовановић, земљорадници из Мајура.

трешњевачкој: Стојан Радосављевић, Ранђел Миладиновић, Јанаћко Јовановић, земљорадници из Трешњевице.

драгоцветској: Давид Милановић, земљорадник из Међуреча, Јеврем Милојевић из Ковачевца.

деоничкој: Стеван Јовановић, земљорадник из Деонице.

винорачкој: Коста Тодоровић из Винораче.³⁵

Пошто је срез деспотовачки поново успостављен, предвиђено је оснивање одбора Напредне странке за срез деспотовачки. Збор је заказан за 29. септембар 1896. године у Великом Поповићу, у гостионици Косте Поповића. За збор је предвиђен следећи дневни ред: 1. Избор председника збора; 2. Избор одбора за срез; 3. Избор месних одбора за све општине; 4. Предлози појединих чланова; 5. Упис у чланство. Позив за збор потписали су народни посланици Лазар Марјановић и Стоико Јоксимовић.

На општинским изборима одржаним 3. октобра 1896. године у Ћуприји, напредњаци су, од 280 гласова, добили 143, док су либерали добили 3 гласа. За председника је изабран Лазић, а за чланове Светозар Илијћ и Станко Јовановић.

Странка је поново престала са радом децембра 1896. године и све до 1906. године страначки рад се одвијао само контактима водећих чланова. Ипак на изборима из 1897. године, за једног од два посланика за темњићи срез, изабран је Ђорђе Чепурац. На земаљској конференцији када је поново обновљен рад, један од секретара био је Живојин Московљевић из Јагодине. Такође је Живојин Московљевић био секретар и на Земаљској конференцији Напредне странке одржане 1912. године, када се променом статута тежило прилагођавању странке политичкој борби. Странка није имала очекиваног успеха. Учествовала је на

³⁵ Видело, бр. 68, 9. јуна 1896. године.

изборима 1908 и 1912. године, али без значајнијих успеха. На изборима из 1908. године за посланика изабран је само један кандидат, и то Милан Марковић из Параћина. Такође и на изборима 1912. године, само један кандидат постао је посланик. То је био Сима Микић, такође из Параћина. Напредна странка је под председништвом Милете Новаковића и 1920. године покушала са обновом, али није добила подршку гласача.

Закључак: *Јачањем радикалне странке, напредњаци губе значај, и поред отворене подршке владара. Ипак, и после репресалија према многим члановима странке, напредњаци су у појединим срединама представљали и даље значајну политичку снагу. Међутим, због недовољног прилагођавања политичким променама, странка је скоро потпуно изгубила значај почетком 20. века.*